

בֵּינָם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים
مركز المعلومات الاسرائيلي لحقوق الانسان في الاراضي المحتلة
The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories

דף מידע

ספטמבר 1989

רחוב התיבונים 8, ירושלים 92386
טלפון 667271, 667274
شارع هطيونيم 8 القدس ٩٢٣٨٦ تليفون ٦٦٧٢٧٤, ٦٦٧٢٧٤
8 Hatibonim Street, Jerusalem 92386
Telephone 667271, 667274

"כל אדם יש לו הוכחות לחיים, לחירות ולביטחון אישי."

ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם, סעיף 3

הרוגי האינתיפאדה

מתחילת האינתיפאדה עד סוף אוגוסט 1989 נהרגו, לפי נתוני 'בצלם', 539 תושבים פלסטינים בשטחים מידי כוחות הביטחון ואזרחים ישראלים.

● פגיעות ירי (כולל כדורי פלסטיק וכדורי 'גומי'): 505. מהם 28 ילדים עד גיל 12 ו-86 בגילאי 13-16.

● פגיעות שאינן ירי (מכות, כוויות ואחרים): 34. מהם 3 ילדים עד גיל 12 ו-3 בגילאי 13-16.

למעלה מ-71 בני-אדם נוספים נפטרו זמן קצר לאחר חשיפה לגז מדמיע, מהם כ-30 תינוקות. קשה מבחינה רפואית להצביע על חשיפה לגז מדמיע כגורם ישיר ויחיד למוות.

בתקופה זו נהרגו בשטחים 8 חיילי צה"ל ו-11 אזרחים ישראלים, מהם 3 פעוטות.

לפי נתוני סוכנות אסושיאייטד פרס נהרגו מתחילת האינתיפאדה עד סוף אוגוסט '89 100 פלסטינים שנחשדו בשיתוף פעולה עם השלטונות הישראליים.

נתוני צה"ל:

הרמטכ"ל, רב אלוף דן שומרון, מסר ב-5.9.89 לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת כי מאז תחילת האינתיפאדה נהרגו בידי צה"ל 468 תושבים פלסטיניים, 100 נרצחו בידי הפלסטינים עצמם ולגבי 21 מקרי מוות אין ידיעה ברורה כיצד נהרגו ('על המשמר' 6.9.89).

הרוגי החודש האחרון – ניתוח הנתונים

בחודש אוגוסט '89 נהרגו בשטחים 30 תושבים פלסטינים מידי כוחות הביטחון ואזרחים ישראלים. 28 מהם נהרגו מירי, אחד ממכות ואחד בנסיבות בלתי ברורות הנמצאות כעת בבדיקת המשטרה.

46 אחוז מההרוגים בחודש זה הם קטינים.

4 מההרוגים היו ילדים בני 12 ומטה ו-10 מההרוגים היו בגילאי 13-16. אחוז הקטינים ההרוגים ברוב חודשי האינתיפאדה נע בין 15-20 אחוז לחודש ולא עלה עד כה מעולם על 33 אחוז (אפריל '89).

13 נהרגו ברצועת עזה ו-17 בגדה המערבית. בולט מספרם הגבוה של הרוגים באיזור יהודה: נפות רמאללה, בית לחם, חברון וירושלים (12 הרוגים, שהם 40 אחוז מההרוגים החודש). הילדים עד גיל 12 נהרגו כולם ברצועת עזה.

באוגוסט נפגעו לפחות 11 פלסטינים תושבי השטחים בנסיבות בלתי ברורות: 8 מהם נהרגו, 2 פצועים קל ו-1 פצוע קשה. ב-4 מהמקרים הועלה חשד שאזרחים חמושים היו מעורבים בירי. ב-5 מקרים נוספים יש חשד לחריגות חמורות מצד גורמי הביטחון (פירוט בהמשך דף מידע זה).

חיים שהרבני, חייל מילואים שנפגע בראשו מאבן בעת ששירת במילואים בחאן יונס, נפטר בביתו מסיבוכים שנגרמו עקב הפציעה.

גדעון זקן, אזרחי ישראלי עובד המינהל האזרחי, נפגע מבקבוק תבערה שהושלך לעבר מכונית שבה נסע ברמאללה ומת בסוף החודש מפצעיו.

פצוע. אחר כך נודע לי שהפצוע היה מוחמד כאמל.

כשהגעתי הביתה, פתחתי את התיק שלי על מנת להכין שיעורי בית. הוצאתי את ספר המתמטיקה וראיתי כדור תקוע בתוך הספר. הורי ראו את הכדור. למחרת הלכתי לבית הספר והראיתי את הכדור למנהל בית הספר. המנהל לקח את הכדור ושלח אותו למשרד החינוך. באותו יום בשעה אחת בצהריים לקח אותי המנהל למימשל בבית לחם, שם נחקרתי ונסעתי ברכב משטרה יחד עם המנהל למקום לשחזר את האירוע. לאחר חקירתי סירבתי לחתום. הקפטן חוסני (איש שבי"כ) צעק עלי ואמר לי שהוא יעצור אותי אם לא אחתום. סירבתי לחתום כי עדותי נכתבה בעברית.

בעת השיחזור גירש חוסני את המנהל, תפס אותי ודחף אותי לתוך הגיפ.

לקחו אותי לתחנת משטרת בית לחם. בתחנה נחקרתי שוב על ידי אותו חוקר וגם שם נכתבה עדותי בעברית וכמוכן שסירבתי שוב לחתום.

מוחמד כאמל, שנפצע קשה, הובא לבית החולים מוקאסד במזרח ירושלים ואושפז במחלקה לטיפול נמרץ. הכדור פגע במוחמד בחוליה השלישית בצוואר וכתוצאה מכך הוא אינו יכול לנשום בכוחות עצמו אלא רק באמצעות מכונת הנשמה. חצי גופו התחתון משותק.

ב-9 בספטמבר איבד מוחמד כאמל את הכרתו ועד למועד כתיבת שורות אלה הכרתו לא שבה.

לדברי הרופאים מצבו אנוש וסיכויי להישאר בחיים קלושים. מקורות צבאיים מסרו לעיתונות כי צה"ל לא ביצע ירי באיזור בית לחם וכי חקירת האירוע הועברה לטיפול משטרת נפת יהודה (ידיעות אחרונות' 8.8.89).

דובר משטרת נפת יהודה מסר לנו כי המקרה אינו מוכר למשטרה וכי המשטרה אינה חוקרת את האירוע.

2. ב-9 באוגוסט נהרג נידאל איברהים מיסאק, בן 20, תושב חברון.

לפי פרסומים בעיתונות, אוטובוס שנסע לקריית ארבע נרגס באבנים סמוך למסד

לפחות 11 תושבים פלסטינים בשטחים נפגעו בחודש אוגוסט בניסבות מעורפלות. 'בצלם' פנה לשר הביטחון ולשר המשטרה, הביא בפניהם את תיאורי המקרים החריגים שלהלן וציין את ריבוי המקרים היחריגים בהשוואה לחודשים קודמים, ריכוזם הגיאוגרפי באיזור יהודה וגילם הצעיר של רוב הנפגעים. עד למועד כתיבת שורות אלה לא התקבלה תגובת השרים.

לגבי 5 מקרים, שבהם הועלתה השערה כי אנשי כוחות הביטחון היו מעורבים בגרימת מותם של צעירים פלסטינים בניסבות חשודות, דיווח צה"ל כי נפתחה חקירה אך עד כה לא נודע על התפתחויות כלשהן בחקירות אלו.

מתוך 4 מקרי ירי שבהם, לפי העדויות, ירו אזרחים חמושים על פלסטינים ופגעו בהם פגיעה קטלנית, נפתח תיק חקירה אחד, אדם אחד נעצר ושוחזר בערבות. לגבי 3 המקרים האחרים אמר לנו דובר משטרת נפת יהודה כי "למשטרה לא ידוע על המקרה", וזאת למעלה משבועיים לאחר פנייתנו לשר המשטרה.

1. ב-7 באוגוסט נורה מוחמד ג'אמיל כאמל, בן 12, מבית לחם, ונפצע באורח אנוש.

אחד הילדים שהיו בחברת מוחמד כאמל בעת האירוע מסר לנו את העדות הבאה (דבריו מתורגמים מערבית):

"בתאריך 7.8.89, בשעה אחת בצהריים יצאנו מבית הספר וחצינו את כביש בית לחם - חברון לכיוון בית לחם. היינו כ-150 תלמידים. מוחמד כאמל היה מאחורי.

מכונית סובארו גיאסטי בצבע בז', שנסעה בכביש לכיוון ירושלים, האטה את מהירות נסיעתה כשהתקרבה אלינו. האדם שישב ליד הנהג הוציא אקדח וירה לעברי כדור אחד.

כששמענו את הירי התפזרנו במהירות ואני הרגשתי כאילו מישוהו דחף אותי ונפלתי על הארץ. קמתי מיד ורצתי קדימה. היורה המשיך לירות. אחד מחברי נפצע ברגלו והמשיך לרוץ. כאשר התחבאנו שמענו הרבה ריאות ובינתיים עבר במקום אמבולנס ואסף

אל-נאצר בחברון. אחדים מנוסעי האוטובוס ירדו וירו לעבר פלסטינים שהיו במקום. נידאל מיסאק נפגע מהירי בפלג גופו העליון ונהרג.

דובר משטרת נפת יהודה מסר לנו כי המשטרה אינה חוקרת את האירוע.

3. **ב-16 באוגוסט נעלם אמג'ד חוסיין ג'בריל א-טאויל, בן 14, נושא דרכון אמריקני, מאל בירה שליד רמאללה.**

לפי תחקיר של יאל חאקי (ארגון זכויות אדם מרמאללה) נראה אמג'ד ג'בריל לאחרונה כשעזב את ביתו, ב-16.8 אחר הצהריים, בדרכו לתפילה במסגד.

הוא לא חזר הביתה לאחר התפילה. בשעה מאוחרת יותר באותו יום היתה תקרית בין חיילי צה"ל לצעירים באל בירה.

למחרת בבוקר הודיעה אימו למשטרת רמאללה ולקונסוליה האמריקאית על העלמו, ובבוקר שלאחר מכן (יומיים אחרי העלמו) פנתה דודתו למימשל ברמאללה שם נמסר לה, לדבריה, כי אמג'ד עצור בידי צה"ל.

בשעת ערב באותו יום (18 באוגוסט) מצא רועה גבועות ממזרח לאל בירה גופה שזוהתה אחר כך כגופתו של אמג'ד ג'בריל. לאחר חקירה, שכללה נתיחה פתולוגית של הגופה, הודיע דובר צה"ל ל"בצלם" כי מצי"ח חוקרת את נסיבות מותו של הנער.

4. **ב-19 באוגוסט נהרג ראדי מחמוד סאלח,**

בן 24, מדאר סאלחא שליד בית לחם. לפי עדויות הסתובבו בשוק הירקות של בית לחם כ-5 אנשים בבגדים אזרחיים, נושאי תיקי צד ומצלמות, שנראו כתיירים.

כשהתפתחה במקום תקרית בין מידיי אבנים לחיילים, שלפו לפתע האנשים שנראו כתיירים נשק אוטומטי מתיקיהם וירו לעבר מידיי האבנים. מהירי נהרג ראדי מחמוד סאלח.

לפי פרסומים, תפסו האנשים הלבושים בבגדים אזרחיים שני צעירים נוספים, חאלד מוסא עבאייט ושריף מוסא זועבר, וירו ברגליהם מטווח קרוב.

דובר צה"ל דיווח לעיתונות כי היורים היו

חיילים אך סירב לאשר או להכחיש את הטענה שהחיילים התחזו לתיירים ('הארץ', 21.8.89).

5. **ב-20 באוגוסט נהרג פאיז אל ג'ואברה, בן 24, תושב מחנה הפליטים אל-ערוב, בכפר בית אומר שבנפת חברון.**

לפי פרסומים מסרו עדי ראייה כי אדם המוכר להם כמשתף פעולה מהכפר יטא, יצא ממכוניתו לאחר שנהרגה באבנים, ירה בפאיז אל ג'ואברה והרגו.

דובר משטרת נפת יהודה מסר לנו כי המשטרה אינה חוקרת את המקרה.

6. **ב-21 באוגוסט נהרג סאמי מחמוד עטוה א-סבאח, בן 18, מהכפר תקוע שליד בית לחם.**

מעדות שנמסרה לנו מפי עד ראייה עולה התיאור הבא:

ביום האירוע עבד סאמי א-סבאח עם אנשים נוספים באתר הבניה של בית הספר אלחג'אג'יה לבנות בכפר תקוע.

לפתע נשמעו קולות ירי. העובדים הסתתרו. לאחר 4 יריות נפסק הירי. סאמי, שעמד מאחורי עמוד בניין, זז ממקומו ומיד נורו לעברו כמה יריות. הכדור הראשון פגע בחזהו וכדור שני פגע בכתפו הימנית.

סאמי נפל על האדמה והיורה עלה על רכבו (משאית מרצדס 604 שלדברי התושבים עוברת בכביש מדי יום) וברח מהמקום.

דובר משטרת נפת יהודה מסר לנו כי נפתח תיק חקירה. אחד מתושבי התנחלות תקוע נעצר כחשוד במעשה ושחרר בערבות. נשקו נלקח לבדיקה.

7. **ב-22 באוגוסט נהרג, לפי מקורות**

פלסטיניים, נאסר חליל שאהין אבו קטרינה, בן 16, ממחנה הפליטים אל אמערי שליד רמאללה.

לפי פרסומים, נמצאה גופתו של הנער לא הרחק מביתו בתוך שלולית דם. עדי ראייה מסרו כי אבו קטרינה נורה על ידי חיילים. גירוסלם פוסט (25.8.89) דיווח כי גורמים צבאיים מסרו שהנער נורה על ידי כוחות הביטחון.

דובר צה"ל הודיע לעיתונות כי נפתחה

חקירה אך לפי שעה אין מוצאים קשר בין פעילות חיילים למותו של הצעיר.

8. **ב-24 באוגוסט נפטר נאסר נביל נסראללה,**

בן 15, תושב אל עזריה שבנפת בית לחם.

לפי עדות שנמסרה לנו נעצרו נאסר ובן דודו על ידי שני קציני משמר הגבול בדרכם לביתם.

על פי העדות הפרידו הקצינים בין השניים, וחקרו אותם. נאסר נפל ומת בזמן שנחקר. לדברי אביו של נאסר הוא ראה סימני מכות על ראשו של בנו.

גופתו של נאסר נסראללה הועברה למכון לרפואה משפטית באבו כביר לנתיחה פתולוגית.

הגורמים הרשמיים סירבו למסור לאב את תוצאות הבדיקה.

בתשובה לפניית 'בצלם' מסר דובר משטרת נפת יהודה כי תוצאות הבדיקה הפתולוגית הראו שנסראללה מת מוות בלתי טבעי.

סיבת המוות עדיין אינה ידועה. לפי הדובר המימצאים מראים שמותו של נסראללה לא היה תוצאה של אלימות. כלומר הוא לא נפגע ממכות או מירי. כעת, מסר הדובר, "בודקים אם מותו נגרם כתוצאה מרעלים".

9. **ב-31 באוגוסט נפטר אחמד עבד אל אג'א,**

בן 19, ממחנה הפליטים חאן יונס.

לפי מקורות פלסטיניים תפסו חיילים את אחמד אל אג'א ב-26 באוגוסט בשעת ערב, היכו אותו בכל חלקי גופו ובמיוחד על ראשו.

אחמד הועבר, כשהוא פצוע קשה, לבית החולים נאסר בחאן יונס. בית החולים, שאינו ערוך לטיפול בפציעות קשות, העביר את הפצוע לתל השומר אך שם סירבו, לטענת המקורות, לקבל את הפצוע והחזירו אותו לבית החולים נאסר, שם נפטר ב-31 באוגוסט.

מעצרים מינהליים

מעצר מינהלי מוטל שלא במסגרת הליך שיפוטי ובלא שתייחס לעצור עבירה כלשהי, אלא כאשר השלטונות סבורים שאותו אדם עלול לסכן בעתיד את הביטחון או את הסדר הציבורי. במקרה כזה ניתנת למפקד צבאי (קצין בדרגת אלוף משנה ומעלה) סמכות לעצור אדם מבלי שיובא בפני שופט ויוכל לדעת במה הוא מואשם ולהגן על עצמו. המפקד הצבאי רשאי להוציא צו מעצר מינהלי אם יש לו "ייסוד סביר להניח שטעמי ביטחון האיזור או ביטחון הציבור מחייבים שאדם פלוני יוחזק במעצר"¹, המפקד הצבאי רשאי להאריך את מעצרו של אותו אדם אם לדעתו יש הצדקה להמשיך ולהחזיקו במעצר.

כל עציר רשאי לערער על מעצרו בפני שופט משפטי (שופט בית-משפט צבאי, בעל השכלה משפטית ובדרגת סרן ומעלה).

על פי הנחיות היועץ המשפטי לממשלה אין להשתמש במעצר מינהלי אם אפשר להסתפק באמצעי חמור פחות. עוד קובעות הנחיות כי **הבעת דעה אינה עילה מספקת למעצר**², אולם הליך הערעור על צו מעצר מינהלי מאפשר לכוחות הביטחון שלא לגלות לעציר את הראיות נגדו או אף את הסיבה למעצרו, אם לדעתם צורכי הביטחון מחייבים זאת.

מעצר מינהלי מותר על פי המשפט הבינלאומי³ בתנאי שניתנת זכות ערעור על הצו ושמתקיים עיון תקופתי בצו, רצוי לפחות כל 6 חודשים.

מאז תחילת האינתיפאדה הוחזקו, לפי נתוני דובר צה"ל, לפחות 243 עצירים מינהליים יותר מתקופה אחת של מעצר מינהלי. להערכת ארגוני זכויות האדם הפלסטיניים מספר העצירים שריצו יותר מתקופה אחת של מעצר מינהלי הוא לפחות 500. ידוע על 32 איש לפחות שריצו יותר משתי תקופות מעצר מינהלי.

1. הצו בדבר מעצרים מינהליים [הוראת שעה] סעיף 1(א).
2. הגבלות על הזכות לחופש התנועה בשטחים המוחזקים, עיונים בזכויות האזרח בשטחים המוחזקים (2), פרסומי האגודה לזכויות האזרח בישראל, 1989. ע' 17.
3. אמנת ג'נובה הרביעית, סעיף 78.

עורכי הדין אביגדור פלדמן ולאח צמל עתרו לאחרונה לבג"צ בשם 4 עצירים מינהליים המוחזקים בכלא קציעות למעלה משנה וחצי, **מאז מארס 1988**.

נגד כל אחד מהעותרים (עלים דענא, בדראן גיאבר, ענאן מכאווי ורביחי חדאד) הוצאו שלושה או ארבעה צווי מעצר מינהלי עוקבים. תוקפו של צו המעצר נגד ענאן מכאווי פקע ב-6 בספטמבר והוא שוחרר. מעצרו של רביחי חדאד הוארך בראשית ספטמבר ב-6 חודשים נוספים. עורכי הדין פלדמן וצמל קובעים בעתירה כי לפי המשפט הבינלאומי צווי מעצר מינהלי, על פי מהותם, הם אמצעי לזמן קצר וקצוב שמטרתו הרחקת העצור מהאיזור, במקום שלא ניתן להגיש כתב אישום. מעצרים מינהליים עוקבים, טוענים צמל ופלדמן, נוטלים מהמעצר הזה את מהותו המיוחדת והופכים אותו לענישה של ממש.

תקנות חדשות – ההמרת אמצעי הענישה נגד עצירים מינהליים

רובם המכריע של העצירים המינהליים מהשטחים המוחזקים במחנה קציעות, **בתוך שטח ישראל**, ולפיכך חל על החוקתם החוק הישראלי בכל הקשור לתנאי המעצר⁴.

בתקנות שהוצאו בשנת 1981, הוסדרו זכויותיהם של עצירים מינהליים, ביניהן הזכות לטיפול רפואי; הזכות לטיול יומי; הזכות לקבל חפצים אישיים וסיגריות; הזכות לקבל ביקורים והזכות לקבל ולשלוח מכתבים. בתקנות אלה נקבע כי אם עציר עבר עבירת משמעת במקום המעצר, העונש היחיד שמותר להטיל עליו הוא בידוד לתקופה של עד 14 יום.

לאחרונה תיקן שר המשפטים את התקנות לגבי תנאי ההחזקה במעצר מינהלי במגמה להרחיב את סמכויות הענישה שבידי מפקד מיתקן הכליאה לגבי עצירים מינהליים. התקנות החדשות מתירות למפקד, בין היתר, לשלול

4. חוק סמכויות שעת חירום [מעצרים] התשמ"ה-1981. בג"צ אישר עמדה זו בפס"ד 253/88.

מעציר מינהלי, כעונש לתקופה של עד 14 יום, את הזכויות הבאות: קניית מצרכים בקנטינה; טיול; קבלת עיתונים וספרים; קבלת סיגריות; קבלת מכתבים ומשלוחם; קבלת כספים; קבלת ביקורים (למעט ביקור עורך דין). יש להזכיר שבקציעות אין ביקורי משפחות⁵ ואין קנטינה.

הארכת תקופת המעצר המינהלי

בראשית אוגוסט חתמו אלופי פיקוד המרכז ופיקוד הדרום על תיקון מס' 4 לצו בדבר מעצרים מינהליים. הצו החדש קובע כי תקופת צו המעצר תהיה מעתה עד 12 חודשים, במקום 6 חודשים בעבר, אך אם התקופה עולה על 6 חודשים ידון שופט משפטי בעניין המעצר, **"בהקדם האפשרי לאחר תום ששה חודשים ממועד הוצאת הצו"**.

עד 1980 היה הבסיס למעצרים מינהליים תקנות ההגנה (שעת חירום) 1945 לפיהן היה כל מפקד צבאי מוסמך לעצור אדם במעצר מינהלי. ב-1979 תוקן החוק בישראל ביוזמת שר המשפטים דאז, שמואל תמיר, וב-1980 תוקן הצו בהתאם בשטחים. הסמכות לעצור אדם במעצר מינהלי ניתנה למפקד האיזור (אלוף

צווים מינהליים לשנה

באוגוסט הוצאו לראשונה צווי מעצר מינהלי לשנה נגד תושבי השטחים, עד כה נודע על כ-10 אנשים שנגדם הוצא צו מעצר מינהלי לשנה, 3 מהם מאיזור בית לחם: **פואד קוקלי**, רווק מבית סאחור, נעצר ב-22 באוגוסט '89. בעבר היה קוקלי עצור במעצר מינהלי במשך 6 חודשים. **מאהר אחמד עלי סאלם פראג'**, רווק בן 23 ממחנה הפליטים דהיישה, נעצר ב-25 באוגוסט '89. **חאלד עבייד**, בן 24, נשוי+1, תושב בית לחם, נעצר ב-28 באוגוסט 1989.

הפיקוד) בלבד. תקופת המעצר הוגבלה ל-6 חודשים ונקבע כי חובה להביא את העציר בפני שופט תוך 96 שעות ממעצרו ולקיים עיון בצו המעצר אחת ל-3 חודשים בפני שופט משפטי.

במארס 1988, 3 חודשים לאחר תחילת האינתיפאדה, הושעה הצו מ-1980 ובמקומו הוצא צו חדש המרחיב את הסמכות לעצור אדם במעצר מינהלי ומקצץ בזכויות העציר. בוטלה החובה להביא את העציר בפני שופט תוך 96 שעות ממעצרו ולקיים עיון בצו המעצר אחת ל-3 חודשים ושוב הותר **לכל מפקד צבאי** להוציא צו מעצר מינהלי.

התיקון לצו, שהוצא בראשית אוגוסט '89, האריך את תקופת צו המעצר המירבית מ-6 ל-12 חודשים אך השאיר בעינה את חובת הביקורת המשפטית אחת ל-6 חודשים. עד עתה נהג צה"ל להוציא צווי מעצר מינהלי עוקבים לרבים מהעצירים, וכתוצאה מכך נמשך המעצר המינהלי במקרים רבים שנה ואף יותר.

דומה שהארכת תקופת צו המעצר המינהלי – שקשה לראות מה הצידוק הבטחוני שמאחוריה – משרתת בעיקר את התפיסה שנוחות מינהלית חשובה יותר מחירות האדם, בד בבד עם הפעלת לחץ פסיכולוגי על העציר, מתוך המגמה של הקשחת צעדים כללית⁶.

השימוש הנרחב במעצר מינהלי, מעצרים של אלפים מתושבי השטחים ב-21 החודשים מאז תחילת האינתיפאדה, מחייב אותנו לשאול אם אין בעצם השימוש במעצר מינהלי חריגה מהמגבלות המוטלות במשפט הבינלאומי לשימוש באמצעי זה, כאמצעי מניעה ולא כדרך לענישה; כאמצעי לתקופה קצרה וקצובה ולא לזמן ממושך; כאמצעי שיש להשתמש בו אך ורק באותם מקרים בהם אין אפשרות לקיים הליך שיפוטי רגיל.

6. ראה: משה דרורי, יתקין אך לא משמעותי, 'הארץ' 16.8.89.

5. ראה: 'בצלם', דף מידע אוגוסט 1989, ע' 8.

'בצלם', מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם בפברואר 1989 על ידי גוף רחב של משפטנים, אנשי רוח, עיתונאים וחברי כנסת. 'בצלם' שם לו למטרה לתעד ולהביא לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב את הפרות זכויות האדם בשטחים.

עריכה : נעמה ישובי